

O duszy

Arystoteles
Tomasz z Akwinu

Przedmową opatrzył

Prof. Mieczysław Gogacz

NAV O

Warszawa 1996

Andrzej Marek Nowik

Koncepcja duszy człowieka w dziełach Arystotelesa

Renata Anna Muszyńska

Dusza rozumna według tekstu

„In Aristotelis librum De anima commentarium”

św. Tomasza z Akwinu

Grzegorz Piotr Dudzik

Zagadnienie duszy

w „Questiones quodlibetales” św. Tomasza z Akwinu

SPIS TREŚCI

Mieczysław Gogacz: PRZEDMOWA	5
Andrzej Marek Nowik: KONCEPCJA DUSZY CZŁOWIEKA W DZIELACH ARYSTOTELESA	7
Wstęp	7
Rozdział I: Droga Arystotelesa do własnej koncepcji duszy	9
1. Nauka o duszy	9
1. 1. Aporie dotyczące duszy	9
1. 2. Metoda nauki o duszy	10
1. 3. Poznawanie duszy jako podmiotu działań	12
1. 4. Dusza jako forma substancjalna i jako przedmiot nauki	14
2. Krytyka koncepcji duszy sformułowanych przez poprzedników Arystotelesa	15
2. 1. Koncepcje duszy jako zasady ruchu. Poglądy Leucypa, Demokryta, Pitagorejczyków, Anaksagorasa	15
2. 2. Koncepcje duszy jako zasady poznania. Poglądy Empedoklesa, Platona, Demokryta, Anaksagorasa, Diogenesa, Heraklita, Alkmajona, Hippona, Kritiasa	16
2. 3. Arystotelesowa krytyka koncepcji ruchu duszy	18
2. 3. 1. Arystotelesowa koncepcja ruchu a ruch duszy	18
2. 3. 2. Arystotelesowa krytyka poglądów Demokryta i Platona	20
2. 4. Arystotelesowa krytyka koncepcji duszy jako harmonii ciała. Krytyka poglądów Empedoklesa	21
2. 5. Arystotelesowe rozwiązanie aporii dotyczących ruchu duszy	23
2. 6. Arystotelesowe rozwiązanie aporii dotyczących intelektu człowieka	24
2. 7. Arystotelesowa krytyka koncepcji duszy jako poruszającej się liczby. Krytyka poglądu Demokryta	25
2. 8. Arystotelesowa krytyka koncepcji duszy jako złożonej z elementów. Krytyka poglądów Empedoklesa	27

2. 9. Arystotelesowa krytyka duszy jako części duszy Wszechświata. Krytyka poglądów orfickich i Talesa	28
2. 10. Arystotelesowe rozwiązanie aporii dotyczącej części duszy	29
Rozdział II: Sformułowanie definicji duszy oraz ujęcie jej jako zasady władz wegetatywnych i zmysłowych	31
1. Definicje duszy	31
1. 1. Zasady, przez które dusza jest definiowana	32
1. 2. Sformułowanie definicji duszy	33
2. Wegetatywne i zmysłowe władze duszy	36
2. 1. Części duszy i życie zwierzęcia a władze wegetatywne	36
2. 2. Definicja duszy z ujęciem jej skutków	38
2. 3. Władze pożądarkowe	39
2. 4. Definiowanie poszczególnych gatunków duszy	40
2. 5. Poszczególne władze wegetatywne	41
2. 5. 1. Władza rodzenia	42
2. 5. 2. Ujęcie duszy jako przyczyny	42
2. 5. 3. Władza odżywiania	44
2. 6. Władze zmysłowe	45
2. 6. 1. Przedmiot poznania zmysłowego	47
2. 6. 2. Poszczególne zmysły	48
2. 6. 3. Ogólna definicja zmysłu	49
Rozdział III: Dusza człowieka ujęta jako podmiot pozostałych władz zmysłowych oraz władz intelektualnych	51
1. Pozostałe władze zmysłowe	51
1. 1. Zmysł wspólny	51
1. 2. Zmysłowe formy poznawcze	52
1. 3. Wyobrażenia	54
2. Władze intelektualne duszy człowieka	55
2. 1. Intelpekt możliwościowy	55
2. 2. Intelpekt czynny	58
2. 3. Działanie władz intelektualnych a działanie władz zmysłowych	59
3. Dusza jako przyczyna ruchu miejscowego	62

<u>Rozdział IV: Koncepcja duszy człowieka</u>	
<u>w pozostałych dziełach Arystotelesa</u>	65
1. "Analityki wtóre"	66
2. "Topiki"	66
3. "Fizyka"	67
4. "O niebie"	67
5. "O powstawaniu i niszczeniu"	67
6. "O świetle"	68
7. "O zmysłach i ich przedmiotach"	68
8. "O pamięci i przypominaniu sobie"	69
9. "O śnie i czuwaniu"	69
10. "O marzeniach sennych"	70
11. "O wieszczbiarstwie ze snu"	70
12. "O długości i krótkości życia"	70
13. "O młodości i starości"	70
14. "O oddychaniu"	71
15. "O życiu i śmierci"	71
16. "Zoologia"	71
17. "O częściach zwierząt"	71
18. "O ruchu zwierząt"	72
19. "O rodzeniu się zwierząt"	72
20. "Fizjognomika"	74
21. "O roślinach"	74
22. "Zagadnienia przyrodnicze"	74
23. "Metafizyka"	74
24. "Etyka nikomachejska"	77
25. "Etyka wielka"	78
26. "Etyka eudemejska"	79
27. "O cnotach i wadach"	80
28. "Polityka"	80
29. "Zachęta do filozofii"	81
30. Inne dzieła zachowane we fragmentach	82
<u>Rozdział V: Ogólne ujęcie duszy człowieka</u>	
<u>według dzieł Arystotelesa</u>	84
<u>Zakończenie</u>	86

<u>Renata Anna Muszyńska: DUSZA ROZUMNA WEDŁUG TEKSTU "IN ARISTOTELIS LIBRUM DE ANIMA COMMENTARIUM" ŚW. TOMASZA Z AKWINU</u>	93
<u>Wstęp</u>	93
<u>1. Uwyrażnienie tematu</u>	93
<u>2. Przedstawienie celu pracy</u>	94
<u>3. Wskazanie wyznaczonej tematem i celem metody</u>	94
<u>4. Struktura pracy</u>	95
<u>Rozdział I: Kształtowanie się poglądów na naturę duszy rozumnej</u>	96
<u>1.1. Charakterystyka wiedzy o duszy</u>	97
<u>1.1.1. Cel i korzyści płynące z wiedzy o duszy</u>	97
<u>1.1.2. Trudności związane z uzyskaniem wiedzy o duszy</u>	97
<u>1.1.2.1. Trudności związane z uzyskaniem wiedzy o naturze duszy</u>	98
<u>1.1.2.2. Trudności związane z uzyskaniem wiedzy o istocie duszy</u>	98
<u>1.1.2.3. Rozwiązanie trudności dotyczących przypadłości duszy</u>	98
<u>1.1.3. Wnioski płynące z przyjętej koncepcji wiedzy o duszy</u>	100
<u>1.2. Poglądy poprzedników na naturę duszy</u>	102
<u>1.2.1. Uznanie przyczyny ruchu za naturę duszy</u>	102
<u>1.2.2. Uznanie przyczyny poznania za naturę duszy</u>	103
<u>1.2.3. Ustosunkowanie się do poglądów poprzedników</u>	104
<u>1.2.3.1. Dusza nie jest substancją poruszającą się</u>	105
<u>1.2.3.2. Dusza nie jest wielkością</u>	106
<u>1.2.3.3. Dusza nie jest harmonią</u>	108
<u>1.2.3.4. Dusza nie porusza się fizycznie</u>	109
<u>1.2.3.5. Dusza nie jest liczbą poruszającą samą siebie</u>	110
<u>1.2.3.6. Dusza nie jest złożona ze wszystkich pryncypiów i elementów</u>	111
<u>1.2.3.7. Dusza nie jest złożona z elementów</u>	112
<u>1.3. Rozwiązanie trudności związanych z działaniami duszy i życiem</u>	112

<u>1.3.1. Rozwiązanie trudności związanych z działaniami duszy i odpowiednimi do nich władzami</u>	113
<u>1.3.2. Rozwiązanie trudności związanych z życiem</u>	113
<u>1.4. Podsumowanie</u>	114
<u>Rozdział II: Przedstawienie poglądów na istotę duszy rozumnej</u>	115
<u>2.1. Ogólna definicja duszy rozumnej</u>	116
<u>2.1.1. Realna a dialektyczna definicja duszy</u>	116
<u>2.1.2. Definicja substancji a definicja przypadłości</u>	116
<u>2.1.2.1. Podział substancji</u>	117
<u>2.1.2.2. Podział aktów</u>	117
<u>2.1.2.3. Substancje cielesne a substancje niecielesne</u>	118
<u>2.1.2.4. Ciała naturalne a wytworzone</u>	118
<u>2.1.2.5. Ciała naturalne żywe i nieżywe</u>	118
<u>2.1.2.6. Forma substancjalna a forma przypadłościowa</u>	119
<u>2.2. Szczegółowa definicja duszy rozumnej</u>	119
<u>2.3. Szczegółowa definicja duszy rozumnej od strony podmiotu</u>	120
<u>2.4. Wyjaśnienie definicji duszy rozumnej</u>	120
<u>2.4.1. Definicja duszy rozumnej Arystotelesa w ujęciu S. Adamczyka</u>	120
<u>2.4.2. Definicja duszy rozumnej Arystotelesa w ujęciu M. A. Krapca</u>	121
<u>2.4.3. Definicja duszy rozumnej Arystotelesa w ujęciu S. Swieżawskiego</u>	123
<u>2.4.4. Definicja duszy rozumnej Arystotelesa w ujęciu św. Tomasza</u>	123
<u>2.4.5. Znaczenie wyjaśnienia definicji duszy rozumnej i związanego z nią problemu esse</u>	124
<u>2.5. Funkcje duszy rozumnej ze względu na "stopieńżywienia" jej władz</u>	125
<u>2.5.1. Sposób życia właściwy poszczególnym bytom żywym</u>	125
<u>2.5.2. Odróżnienie duszy rozumnej od jej władz</u>	126
<u>2.5.3. Zależność działań duszy rozumnej od jej esse</u>	126
<u>2.6. Przyporządkowanie władz duszy rozumnej do właściwych im przedmiotów</u>	127

<u>2.6.1. Władze duszy rozumnej a ich przedmioty</u>	127
<u>2.6.1.1. Możliwość pierwsza a możliwość druga</u>	128
<u>2.6.1.2. Sprowadzanie możliwości do aktu</u>	128
<u>2.6.1.3. Podleganie działaniu</u>	128
<u>2.6.2. Przyporządkowanie władz poznawczych duszy rozumnej do właściwych im przedmiotów</u>	129
<u>2.6.2.1. Rodzaje zmian w odniesieniu do nabywania wiedzy</u>	129
<u>2.6.2.2. Różnica pomiędzy przedmiotem właściwym zmysłu a przedmiotem właściwym intelektu</u>	130
<u>2.7. Podsumowanie</u>	130
<u>Rozdział III: Zagadnienie władzy poznania intelektualnego i rozumowego duszy rozumnej</u>	132
<u>3.1. Odróżnienie poznania zmysłowego od poznania intelektualnego i rozumowego</u>	133
<u>3.1.1. Opinie starożytnych na poznanie intelektualne i rozumowe</u>	133
<u>3.1.2. Stosunek Arystotelesa do przytoczonych opinii</u>	133
<u>3.1.2.1. Odrzucenie przyczyny przedstawionego poglądu</u>	134
<u>3.1.2.2. Pogląd Arystotelesa na poznanie zmysłowe i intelektualne</u>	134
<u>3.1.2.3. Podobieństwo pomiędzy poznaniem zmysłowym a poznaniem intelektualnym</u>	135
<u>3.2. Intelekt możliwościowy</u>	136
<u>3.2.1. Intelekt możliwościowy jest nieczuły</u>	136
<u>3.2.2. Intelekt możliwościowy jest oddzielony</u>	136
<u>3.2.3. Intelekt możliwościowy jest sprowadzany do aktu</u>	138
<u>3.2.3.1. Negacja poglądów Awicenny</u>	138
<u>3.2.3.2. Rodzaje postaci poznawczych</u>	138
<u>3.2.3.3. Funkcja postaci intelektualnych</u>	139
<u>3.2.3.4. Poznanie intelektualne przy pomocy wielu postaci intelektualnych</u>	139
<u>3.2.4. Przedmiot intelektu możliwościowego</u>	140
<u>3.2.5. Natura intelektu możliwościowego</u>	140
<u>3.3. Intelekt czynny</u>	141
<u>3.3.1. Intelekt czynny jest oddzielony i niez mieszany</u>	141

3.3.2. Intellect czynny jest w akcie	142
3.3.3. Działanie intelektu czynnego	142
3.3.3.1. Działanie intelektu czynnego w stosunku do rzeczy prostych i złożonych	142
3.3.3.2. Poznanie rzeczy niepodzielnych	143
3.3.3.3. Poznanie rzeczy złożonych przez składanie i dzielenie	143
3.3.3.4. Poznanie przez abstrahowanie	144
3.3.3.5. Poznanie przez zwrócenie się do wyobrażeń	145
3.4. Przebieg procesu poznania według Arystotelesa	145
3.5. Nauka św. Tomasza o poznaniu intelektualnym i rozumowym	146
3.6. Podsumowanie	149
Zakończenie	150
Bibliografia	152

Grzegorz Piotr Dudzik: ZAGADNIENIE DUSZY
W "QUESTIONES QUODLIBETALES"

ŚW. TOMASZA Z AKWINU	155
Wstęp	155
Rozdział I: "Quaestiones quodlibetales" jako źródło informacji pomocnych do identyfikacji teorii duszy według św. Tomasza z Akwinu	158
1. 1. Uwarunkowania historyczne powstania "Quaestiones quodlibetales" św. Tomasza z Akwinu ze szczególnym uwzględnieniem kwestii zawierających artykuły o duszy	158
1. 2. Erudycja przytaczana w Quodlibetach dotyczących duszy	163
1. 2. 1. Przytoczenia bądź zapożyczenia arystotelesowskie	163
1. 2. 2. Przytoczenia lub zapożyczenia platońskie i neoplatońskie	165
1. 2. 3. Zakres i znaczenie przytoczeń dla koncepcji duszy w "Quaestiones quodlibetales"	166
Rozdział II: Powstawanie duszy	168
2. 1. Wpływ anioła na duszę	168
2. 1. 1. Anioł podczas powstawania duszy	169

2. 2. Powstanie duszy przez stworzenie	170
2. 3 Powstawanie duszy a władza płodzenia	171
Rozdział III: Struktura bytowa duszy	172
3. 1. Dusza rozumna jako forma człowieka, która nie jest całkowicie współzależna od materii	172
3. 2. Jedyność formy jako duszy w człowieku	175
3. 3. Nieprzemijalność duszy	178
Rozdział IV: Działania duszy	181
4. 1. Metaproblemowe zagadnienie odróżnienia duszy od władz duszy	181
4. 2. Dusza, a akty władz	182
Rozdział V: Dusza oddzielona	186
5. 1. Akty zmysłowych władz w duszy oddzielonej	187
5. 2. Poznanie duszy oddzielonej jako władza niezmysłowa	188
Zakończenie	190
Bibliografia	191
ZUSAMMENFASSUNG	194
SPIS TREŚCI	195